

Розділ 2

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

CHAPTER 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

УДК 378.147.373.159

DOI: 10.31376/2410-0897-2020-1-42-113-121

МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНА СКЛАДОВА КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Гречаник Наталія Ігорівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти, докторант
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: NGrech @i.ua
ORCID ID: 0000-0003-3300-3198

У статті проаналізовано роль і місце мотиваційно-ціннісної сфери особистості в здатності реалізовувати культурологічну компетентність майбутнім учителем початкової школи в освітньому просторі. Розкрито сутність понять «культурологічна спрямованість», «мотиваційно-ціннісний критерій сформованості культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи». Здійснено аналіз понять «мотиви», «цінності», «потреби», «спрямованість» і сформульовано авторське трактування культурологічної спрямованості майбутніх учителів початкової школи, мотиваційно-ціннісного критерію культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Запропоновано показники прояву рівня сформованості цього критерію як системоутворювального елементу культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: *мотиви, цінності, критерій, мотиваційно-ціннісний критерій, культурологічна спрямованість, культурологічна компетентність, майбутні вчителі початкової школи.*

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві сформувалась досить специфічна ієрархія професій на ринку праці, яка не на користь педагогічній, і реформаторські зміни в царині початкової галузі теж не завжди позитивно мотивують молодих людей до вчительства в початковій школі, породжуючи страх перед невідомим. Ці два фактори, на нашу думку, послаблюють професійну зорієнтованість студентства, що, у свою чергу, негативно відбивається на всіх напрямках оволодіння ними педагогічним фахом.

Поряд із цим зазначені вище явища існують паралельно із так званим «розширенням кордонів професійної діяльності й соціальної відповідальності вчителів початкової школи», що істотно загострює суспільну потребу у фахівцях зі сформованою культурологічною компетентністю, оскільки їхня діяльність у сучасному глобалізованому світі передбачає постійну комунікацію із представниками інших культур та на різних рівнях і майже у всіх сферах. Тому в умовах сьогодення однією з найбільш актуальних педагогічних і соціальних проблем є формування культурологічної компетентності особистості на засадах мотивованості й ціннісної спрямованості.

Тому в площині нашого дослідження мотиваційно-ціннісна складова особистості майбутніх учителів початкової школи є одночасно важливим елементом його культурологічної компетентності, оскільки є рушійною силою розгортання траєкторії життєдіяльності до успіху в оволодінні фахом, розширює й поглиблює як загальні, так і специфічно професійні компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації культурологічного підходу, його ролі й місця в педагогічній теорії й практиці обґрунтовується у роботах Є. Баллера, В. Біблера, Є. Бондаревської, І. Зязюна, М. Кагана, О. Рудницької,

В. Сластьоніна, Н. Щуркової та ін. Методологічні й теоретичні проблеми культурологічної підготовки фахівця досліджені у роботах А. Арнольдова, Л. Буєвої, І. Кефелі, І. Луцької, В. Маслова, О. Попової, Р. Розіна, Н. Сердюк та ін. Культурологічну компетентність як самостійний вид виокремлюють вітчизняні науковці О. Антонова, О. Дубасенюк, С. Лісова, Л. Маслак, Н. Сидорчук, Н. Чигіна та ін. Окремі аспекти культурологічної спрямованості майбутнього фахівця в площині ціннісних утворень висвітлено в працях О. Андрєєва, Л. Буєвої, І. Луцької, В. Маслова, О. Попової, Ю. Рождественського, Н. Сердюк та ін.

Така зацікавленість у розв'язанні проблеми виховання культурного потенціалу особистості в площині професійного становлення доводить, що провідні науковці вважають культурологічну парадигму сучасної освіти спрямованою на формування у майбутніх учителів мотивації й інтересу до культури іншого народу, на розвиток аналітичних умінь, які необхідні під час зіставлення й аналізу культурних явищ, способу життя чи ментальності того чи іншого етносу [3, с. 5].

Однак стан дослідженості означеної проблеми як інтегративного й багатокомпонентного педагогічного явища не дає повної інформації щодо ролі й місця мотиваційно-ціннісної складової у професійно-культурному становленні молоді людини.

Формулювання мети статті. Обґрунтувати мотиваційно-ціннісний критерій культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи на засадах теоретичного аналізу споріднених понять і узагальнити досвід щодо досліджуваного феномену.

Виклад основного матеріалу. Роль і місце мотиваційно-ціннісного складника у професійній підготовці сучасного вчителя набуває зараз особливого значення, оскільки трансформації ціннісних орієнтацій сучасного суспільства суттєво впливають на вибір особистістю моделі власного життя, зокрема, професійного. Сучасні соціологи й психологи простежують невтішні тенденції укорінення у свідомості молоді людини високих матеріальних життєвих стандартів, що стимулюють формування тих ціннісних орієнтирів, що мало або ніякою мірою не пов'язані з природними й набутими потенціями особистості. Таке явище призводить до неадекватної самооцінки особистістю власного потенціалу, пошуку й визначення себе в окресленні життєвої траєкторії, яке має нав'язливий або стихійний характер. У результаті це відбивається й на механізмах обрання особистістю тієї чи іншої професії, що веде до неможливості самореалізуватися в ній і часто супроводжується розчаруваннями й витісненням культуровідповідних цінностей «квзіпотребами». Безумовно, така причинно-наслідковість впливає на критеріально-показниковий рівень соціального й професійного успіху й на ставлення особистості до основних життєвих цінностей.

Для нас важливо здійснити теоретичний аналіз понять «мотиви» і «цінності» з метою їх трансформації в мотиваційно-ціннісний критерій культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Осмислення цього педагогічного явища потребує опертя на сутнісну характеристику мотиваційно-ціннісної сфери особистості з позиції психології. Зазначимо, що у вітчизняній і зарубіжній психології теоретико-емпіричні дослідження, спрямовані на вивчення мотиваційно-ціннісної сфери особистості, проводяться давно й не втрачають актуальності сьогодні.

А. Адлер вважав, що любов, дружба й робота – це основні цінності, які визначаються життєвими умовами людини й сприяють адаптації особистості до середовища її існування. У зв'язку з цим, мотиваційно-ціннісна сфера розглядається через призму адаптаційного підходу. Очевидно, що якісна наповненість «адаптації людини» прямо залежить від умов середовища й від внутрішніх особистісних сил. Саме «образ життя» (Н. Логінова) є так званим критерієм рівня життєвого шляху особистості, який визначається комплексом взаємообумовлених обставин (обставини макросередовища і його структурні характеристики, економічний і політичний стан у країні, культурний клімат у суспільстві

тощо). Внутрішній потенціал Н. Логінова представила двома аспектами біографічного спрямування: а) віковий аспект, розкриття загальних особливостей особистості на різних вікових ступенях; б) індивідуально-психологічний аспект, дослідження своєрідності психологічного розвитку конкретної, одиничної особистості [9].

Зрозуміло, що вищевказані явища існують у постійному русі й динаміці, адже всі їх складники видозмінюються якісно й кількісно. Такі зміни обумовлені стихійними впливами зовнішнього (умови життєдіяльності) й внутрішнього (психологічні, вікові особливості, сформованість «Я – концепції» тощо) характеру, а також є результатом організованої й контрольованої суб'єкт-суб'єктної чи суб'єкт-об'єктної взаємодії. Так, Т. Титаренко в цьому контексті вводить поняття «життєві домагання», без яких життєвий світ не будується, не вдосконалюється, які сприяють усвідомленню набутого досвіду й адекватному уявленню свого майбутнього [4].

Звідси, діяльність людини визначається не тільки її минулим (здобутим досвідом), але й майбутнім, так званім «випереджувальним віддзеркаленням». Актуалізація й прояви здібностей людини (дії і вчинки) великою мірою визначені моделлю майбутнього, в якій сфокусовані мотиви й прагнення людини в якості життєвої траєкторії. На думку В. Чудновського, вміння створювати перспективу власного майбутнього – це планувати його, бачити себе в майбутньому, працювати над реалізацією цих уявлень, прагнути до самовдосконалення, це передусім, на думку автора, «володіти власним часом» [9]. У цьому ж аспекті Є. Головаха визначає життєві цінності особистості як систему уявлень про майбутнє, які утворюють його цілісну картину в складному, суперечливому взаємозв'язку запрограмованих і очікуваних подій, з якими людина пов'язує соціальний і індивідуальний сенс свого життя [1].

Саме такий комплекс життєвих програм і цінностей (бажання, потреби, цілі, прогнози) особистості, актуалізованих на уявленнях про себе в минулому й майбутньому, В. Моляко, Л. Сохань та ін. розглядають як мотиваційно-ціннісну сферу особистості. Таку якісну характеристику вмотивованості особистості, як «адекватність» Г. Балл трактував так: здатність формувати правильну стратегію; усвідомлення й визначення таких дій, які спрямовані на покращення умов свого існування шляхом розвитку мислення, рефлексії своїх проблем.

Отже, мотиви, які є рушійними силами діяльності, визначаються сукупністю актуальних потреб, які, у свою чергу, продиктовані ціннісними особистісними утвореннями. Поряд із цим, визначну роль відіграє зміст потреб. Як відомо, базові потреби (піраміда А. Маслоу) поєднують фізіологічні (органічні) потреби, потреби в безпеці. Професійно спрямованими й актуальними для майбутнього вчителя початкової школи є й інші види *потреб*, які, на нашу думку, є своєрідною надбудовою в структурі його особистості й виражаються в *належності* до відповідної фахової спільноти, у *визнанні й прийнятті* як самодостатньої особистості суб'єктами педагогічної взаємодії (досягнення успіхів, схвалення, авторитету серед колег-студентів, викладачів, школярів, вчителів, батьків під час практик); у *прагненні* до оволодіння професійною компетентністю (бажання багато знати, вміти, розуміти, досліджувати тощо); в *активній комунікації* із дітьми молодшого віку засобами педагогічного впливу в культурологічному вимірі; у *самореалізації* (прагнення до реалізації своїх здібностей, утілення власного професійно-культурного й творчого потенціалу, розвитку особистісних характеристик тощо).

Ми розглядаємо вищевказані потреби молодшої людини, які існують в динаміці, змінюючи свої кількісні та якісні сутнісні характеристики й обумовлюючи рух особистості від однієї події до іншої. Так звані «ціннісні орієнтації особистості», в основі яких лежить система сприйняття особистістю професійних цінностей, утворених і сформульованих суспільством. Наскрізні процеси динаміки в усіх соціальних сферах відбиваються на системах цінностей (загальнолюдських, професійних, особистісних) і системах ціннісних орієнтаціях. Саме система ціннісних орієнтацій визначає змістовну складову спрямованості

особистості та становить основу її ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції і «філософії життя» (М. Рок ч). Найбільш поширеним на сьогодні є теоретичний підхід до вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокіча [7].

У зв'язку з цим ми розуміємо мотиваційно-ціннісну складову особистості як систему рушійних механізмів (ціннісні орієнтації, потреби, цінності, інтереси, прагнення, мотиви, цілі) свідомої розбудови власного життя (спосіб життєвого самовизначення і самореалізації), що базуються на ціннісно-життєвих орієнтаціях особистості й втіленні обраної програми життєтворення.

Узагальнюючи вищезазначене, вважаємо, що у контексті нашого дослідження мотиваційно-ціннісний складник культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи містить такі сегменти стимулювання й розвитку:

– «*адаптації*» (А. Адлер): з метою усвідомлення особистістю на початковому етапі цілей, завдань, потреб, мотивів формування культурологічної компетентності й стимулювання переконань, поглядів, інтересу в умовах створення культурологічного середовища; психологічна підготовка до оволодіння культурологічними знаннями й репродуктивними вміннями на рівні адаптації до діяльності в культурологічному просторі тощо;

– «*образу життя*» (Н. Логінова): наповненість професійної підготовки студентів культурологічним змістом (освітня програма, дисципліни загального й професійно-практичного циклів навчального плану, концепція позанавчальної культурно-мистецької діяльності студентів, програми навчальних і виробничих практик, комфортний психолого-емоційний клімат і атмосфера педагогічної комунікації в студентсько-викладацькому колективі);

– «*життєві домагання*» (Т. Титаренко): процес здобуття культурологічного досвіду і проектування розвитку здобутого потенціалу через його практичне втілення в перспективі як реалізації культурологічної компетентності (соціокультурна мобільність, лідерство, емпатія, міжкультурна толерантність й соціокультурна поінформованість).

Для нашого дослідження важливою є характеристика мотиваційно-ціннісної сфери вчителів початкової школи з урахуванням специфіки їхньої професійної діяльності. Оскільки провідною ознакою педагогічної діяльності є її спрямованість на іншу людину, то головним критерієм реалізації мотивації й системи ціннісних орієнтирів є репрезентування в ній потреб, інтересів іншої людини (в даному випадку молодшого школяра). У цьому зв'язку необхідно враховувати специфіку мотиваційних і потребних систем, актуальних для суб'єкта взаємодії.

Згідно з вищевикладеним ми позиціонуємо мотиваційно-ціннісну сферу майбутнього вчителя початкової школи у площині розуміння поняття «спрямованості особистості». Така особистісна властивість, як «спрямованість» становить систему механізмів самостійного врегулювання життєдіяльності людини, забезпечує виконання тієї чи іншої функції, визначає індивідуальні лінії поведінки в напрямі створення власної «життєвої траєкторії». З погляду її соціально-психологічної структури «...спрямованість особистості може бути описана як система диспозицій (потреб-мотивів, інтересів, соціальних настанов, ціннісних орієнтацій) людини, вищі рівні яких становлять її світогляд і життєву позицію» [8, с. 49].

Л. Мітіна називає педагогічну спрямованість інтегральною якістю, в системі якої є емоційно-ціннісні відношення, які забезпечують структуру домінантних мотивів особистості вчителя. І. Підласий трактує поняття педагогічної спрямованості з позиції професійних потенціалів як системи природних і набутих якостей, що розкривають здатність людини виконувати свої обов'язки.

Таким чином, професійна спрямованість у своєму базисі містить особистісну спрямованість і, на нашу думку, є головною властивістю індивідуальності фахівця, особливо майбутнього, характеризується позитивним ставленням до обраної професії, прийняттям її

цілей і завдань, усвідомленням потреби присвятити себе їх досягненню, що відповідає головним прагненням, індивідуальним нахилам, потребам самоствердження, зваженим ставленням до її специфіки й особливостей. Існує думка, що структура професійної спрямованості особистості містить такі компоненти: соціально-професійні погляди, переконання, ідеали, цінності; професійні потреби; професійні інтереси, настановлення, плани, стосунки; професійна концепція; професійні мотиви [8, с. 49].

Також І. Сабатовська, Л. Кайдалова вирізняють соціально-культурну спрямованість особистості, яка містить у собі ставлення до праці, до інших видів діяльності, до середовищних умов (включаючи знання, загальнокультурні соціальні норми та ін.), до родини, інших малих соціальних груп. За такої інтерпретації соціально-культурної спрямованості особистості її змістовими елементами можна вважати професійну, моральну, культурну спрямованості. Звідси, рівень конкретної спрямованості відображається кількістю мотивів, переконань, потреб у процесі надання переваги професії [8, с. 50].

Спираючись на сутнісну характеристику спрямованості, як особистісної властивості, ми вважаємо, що в структурі професійної спрямованості попри домінування *особистісної* складової переважає *соціальна (професійна)*, оскільки мова йде про формування даної властивості у представників педагогічної професії, яка за своєю природою є соціономічною і за призначенням соціальною. Також у зв'язку з тим, що домінантною формою педагогічної комунікації є групова, то ще однією особливістю спрямованості є *колективістська складова* [8].

Тому культурологічна компетентність майбутніх учителів початкової школи є інтегрованим показником соціально-ціннісної й соціально-культурної зорієнтованості особистості майбутнього вчителя початкової школи. Звідси, культурологічна спрямованість учителя цієї галузі є особистісно й соціально зумовленою й піддається формуванню й розвитку шляхом педагогічного взаємовпливу, тобто в процесі професійної підготовки.

Таким чином, *культурологічна спрямованість – розуміння і внутрішнє прийняття особистістю цілей і завдань професійної діяльності в культурологічній площині, а також пов'язаних із нею інтересів, переконань і поглядів. Усі ці елементи культурологічної спрямованості є показниками її сформованості й характеризуються рівнем домінування соціальних або вузькоособистісних мотивів, а також далекою чи близькою перспективою розгортання культурологічної компетентності.* Спираючись на специфіку походження мотивів, можемо класифікувати культурологічну спрямованість як: *особистісну* (спрямовану на задоволення особистих потреб), *фахово спрямовану* (зорієнтовану на оволодіння конкретним видом діяльності), *кооперативну* (успіх забезпечується у спільній, колективно узгодженій діяльності).

На нашу думку, культурологічна спрямованість є імпульсом і рушійною силою реалізації культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Оскільки спрямованість здебільшого визначається *усвідомленими мотивами поведінки і специфікою їх походження (цілями, завданнями, потребами, інтересами, ідеалами, переконаннями, які реалізуються в особистісній, кооперативній, фаховоспрямованій площинах)*, то якість, ефективність і характер реалізації культурологічної компетентності залежить від її ціннісного змісту і є вищим рівнем педагогічних дій студентів.

Узагальнимо науковий доробок сучасних педагогів, які досліджували проблеми професійної підготовки майбутніх учителів через розширення й поглиблення культурного розвитку майбутніх фахівців. Необхідно зазначити, що дослідниками мотиваційний і ціннісний складники в основному обґрунтовуються в якості критеріїв сформованості педагогічних явищ і понять. Серед них результати наукових розвідок таких авторів: Г. Шпиталевською був виокремлений ціннісно-мотиваційний критерій готовності майбутніх учителів початкової школи до формування загальнокультурної компетентності у молодших школярів; О. Цюняк досліджено проблему формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти зацентровано увагу на критерії мотивації до професійної

діяльності; І. Шумілова, досліджуючи феномен загальнокультурної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, виокремила мотиваційно-особистісний критерій; з метою виявлення стану сформованості культурологічної компетенції у майбутніх учителів іноземної мови Н. Грицик пропонує мотиваційний критерій; вивчаючи проблему професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи, І. Пальшкова пропонує критерій схильності, який за змістом відповідає особистісним схильностям до професійної діяльності вчителя; В. Гриньова в дисертації, присвяченій педагогічній культурі майбутнього вчителя, розкриває систему мотивів і цінностей через інтерес до її формування; досліджуючи проблему розвитку методичної культури майбутніх викладачів в умовах магістратури, І. Княжева не виділяє критеріїв, а визначає відразу низку показників, серед яких ціннісно-мотиваційний; вивчаючи емпатійну культуру майбутніх учителів початкової школи, О. Шурина обґрунтовує мотиваційно-ціннісний критерій сформованості професійно-педагогічної мотивації й ціннісним ставленням до майбутньої професії; Н. Нікола у ході наукового пошуку обрала ціннісно-мотиваційний компонент методичної культури майбутніх учителів початкової школи як систему ціннісних орієнтацій і професійно-особистісної мотивації.

З огляду на вищезазначене можемо констатувати певну однотайність науковців в оцінюванні ролі й місця мотиваційно-ціннісного складника в дослідженні педагогічних феноменів й позиціонування його в якості доміантного критерію. Тож системоутворювальна місія цього критерію обумовлена інтеграцією різного типу мотивів, які утворюють внутрішню детермінацію в професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи і стимулюють потребу в студентів взаємодіяти із суб'єктами педагогічного процесу. Такі якісні перетворення підпорядковані ціннісним характеристикам особистості.

У площині нашого дослідження поняття цінностей інтегрується в усі змістові елементи культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи, а саме: культурні цінності, професійні цінності, особистісні цінності. Зміст поняття «цінність» потрактовується вченими неоднозначно. Але простежується пріоритетна думка, що цінність визначається характеристиками, які властиві формам суспільної свідомості: значущість, нормативність, корисність, необхідність, доцільність. Виникнення цінностей пов'язане, з одного боку, з предметами, явищами і їх властивостями, способами задоволення визначених потреб й інтересів (Дж. Дьюї, Р. Перрі), з іншого – цінність є судженням, пов'язаним із оцінюванням людиною чи суспільством існуючого предмета, явища. Цей процес залежить від спроможності людини розуміти такого роду цінність як синонім поняття сенсу і значущості. Також існує розуміння цінностей як форми виявлення певного роду відношення між суб'єктом і об'єктом (А. Маслоу, Т. Олпорт, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе).

Ми звертаємось до розуміння поняття «цінності» з позицій загальнолюдських гуманістичних цінностей у контексті різних культур. На думку Д. Леонтьєва, саме вони характеризують історичну епоху, соціально-економічний уклад, націю, а також професійні, демографічні групи й інші об'єднання людей [5, с. 27]. У сучасній педагогічній науці «цінність» як одне з ключових понять застосовується для означення об'єктів і явищ, їх властивостей, що втілюють моральні ідеали і служать еталонами професійного життя як частини суспільного.

У культурологічному пізнанні проблемі цінностей належить провідне місце, оскільки тлумачення культури як сукупності всіх цінностей, створених людством, є поширеним. У цьому розумінні культурологічні знання набувають аксіологічного значення у контексті тлумачення культури як регулятивно-нормативної складової (Л. Настенко). Можемо інтерпретувати, що на рівні особистості культурологічні ціннісні утворення – це сутнісні сили життєдіяльності, що утворюють «суть» культурного рівня особистості, її «основу», яка забезпечує цілісність, наступність індивідуального розвитку, особисту самототожність [5, с. 19]. Звідси, мотиваційно-ціннісна сфера особистості має чітку структуру, до якої

входять такі первинні елементи, як ціннісні та смисложиттєві орієнтації особистості, її локус контролю, спрямованість, рівень мотивації досягнень [9].

Висновки. Отже, сучасний учитель повинен відчувати себе активним суб'єктом соціокультурних процесів, що, на нашу думку, означає: *бути мотивованим* до усвідомлення принципів культуротворення; *прагнути* до збереження загальнолюдських цінностей; *бути обізнаним* у традиціях, звичаях, моральних і духовних національних пріоритетах; *керуватись потребою й інтересом* у розбудові професійної комунікації, оперуючи культурними законами й принципами. Зрозуміло, що широкий інтерес у педагогічній науці до проблем дослідження мотиваційно-ціннісної складової професійного становлення майбутніх фахівців за еталонами культуротворення спричинив розширення проблемного наукового поля дослідження в площині взаємовпливовості здобутого досвіду з програмуванням його реалізації і розвитку в проєкції майбутнього. Така позиція авторів підсилює роль показників мотиваційно-ціннісного критерію в структурі культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Таким чином, ми виокремлюємо *мотиваційно-ціннісний критерій як сукупність мотивів, потреб і цінностей, які спонукають майбутнього вчителя початкової школи до формування власної культурологічної компетентності, утворюють внутрішню детермінацію, що формує прагнення пізнавати культуру в широкому й вузькому розуміннях і стимулює діяти в культурологічному просторі в умовах професійної підготовки й поза її межами.*

Показниками мотиваційно-ціннісного критерію є: інтерес до майбутньої професійної діяльності й потреба її здійснювати в культурологічному вимірі; усвідомлення й сформованість особистісних цінностей учителя (морально-етичні якості, гуманність, альтруїзм, справедливість, працелюбність, патріотизм, вимогливість до себе) і професійних цінностей учителя в культурологічному вимірі (цінності-уміння, цінності-знання, цілеспрямованість, самостійність, ініціативність організованість); потреба в культурологічній діяльності (комунікації і взаємодії, самореалізації засобами культури в широкому і вузькому розуміннях); мотивація до формування власної культурологічної компетентності; інтерес до успіху в культуротворчій діяльності.

Перспективи дослідження передбачають організацію й проведення емпіричного вивчення стану сформованості мотиваційно-ціннісного критерію культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Список використаної літератури

1. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и ценностные ориентации личности. Психология личности в трудах отечественных психологов. СПб.: Питер, 2000. С. 256–269.
2. Зеер С. Ф. Психология профессий: учебное пособие для студентов вузов. М.: Академический проект; Фонд «Мир», 2005. 336 с.
3. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія; за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 412 с.
4. Левенець А. Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в юнацькому віці: автореф. дис.... канд. психол. наук: Вікова та педагогічна психологія. Київ, 2006. 20 с.
5. Леонтьев Д. А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции. Вопросы философии. 1996. № 3. С. 15–27.
6. Лоос В. Г. Психологическая классификация профессий для целей профессиональной ориентации школьников. Вопросы психологии. 1 М., 1974. № 5. С. 121–129.
7. Rokeach M. The Nature of Human Values. N. Y.: Free Press, 1973.
8. Сабатовська І. С., Кайдалова Л. Г. Моделювання діяльності фахівця: навчальний посібник. Х.: НФаУ, 2014. 180 с.
9. Тринчук О. Б. Особливості мотиваційно-ціннісної структури особистості. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія. 2015. Т. 20. Вип. 2 (36). Ч. 2 С. 201–207.
10. Титова И. П. Об изучении и классификации профессий в целях профессиональной ориентации. Школа и выбор профессии. М., 1970. 198 с.

MOTIVATION AND VALUE COMPONENT OF INTENDING PRIMARY SCHOOL TEACHERS CULTURAL COMPETENCE

Hrechanyk Nataliia

candidate of pedagogical sciences, assistant professor, doctoral student
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *A modern teacher should become an active subject of the socio-cultural processes which means being motivated to understand the principles of the cultural creativity, preserving human values, to be knowledgeable in the traditions, customs, moral and spiritual national priorities, guided by the need and interest in the development of the professional and social communication, operating the standards of culture. Therefore, in terms of our research, the motivation and value component of the personality of future primary school teachers is at the same time an important element of their cultural competence as it serves as a driving force on the way to success in mastering the profession, expanding and deepening both general and professionally oriented competences. The analysis of the concepts of motives, values, needs, and orientation was carried out and the author's interpretation of the concepts of the cultural orientation, motivation and value criteria of the cultural competence of the intending primary school teacher was formulated. The proposed indicators of the manifestation of the level of formation of the criterion as a system-forming element of the culture studies competence of the intending primary school teachers.*

Purpose. *To substantiate the motivation and value criterion of the cultural competence of intending primary school teachers based on the theoretical analysis of the related concepts and generalization of the existing experience of the phenomenon under study.*

Methods. *In order to solve such a research problem the generalological methods and techniques of research were used, namely: analysis, synthesis, abstraction, idealization, generalization, induction, deduction, analogy.*

Results. *It was found out that motifs, values, interest and need are integral elements of the content of the motivation and value criterion of the cultural competence of intending primary school teachers and integral elements of their pedagogical professionalism.*

Conclusion. *We consider it to be promising for the further research to study the features of the level of manifestation of the criterion and demonstrative characteristics of forming the cultural competence of intending primary school teachers in the system of the higher pedagogical education of Ukraine.*

Key words: *motivation, values, motivation and value, culture studies competence, culture orientation, intending primary school teachers.*

References:

1. Holovakha E.I. The life perspective and value orientations of the individual. Psychology of personality in the works of domestic psychologists. – SPb: Piter, 2000. – P. 256 – 269.
2. Zeer E.F. Psychology of professions: Textbook for university students. – Moscow: Academic project; The World Foundation, 2005. – 336 p.
3. Professional pedagogical education: competence approach: [monograph]; under the editorship of O.A. Dubasenyuk. – Zhytomyr: I. Franko WDU Publishing House, 2011. – 412 p.
4. Levenets A.E. Psychological features of the formation of life perspective in adolescence: Author's thesis... Cand. psychol. science: Age and pedagogical psychology. – Kyiv, 2006. – 20 p.
5. Leontev D.A. Value as an Interdisciplinary Concept: Experience of Multidimensional Reconstruction // Philosophy Questions. – 1996. №3. P. 15 – 27.
6. Loos V.G. Psychological classification of professions for the purpose of professional orientation of schoolchildren // Psychologist questions. – 1 M., 1974. – № 5. P. 121 – 129.
7. Rokeach M. The Nature of Human Values. – N. Y.: Free Press, 1973.
8. Sabatovska I.S., Kaidalova L.G. Simulation of specialist activity: training manual. - X.: NFaU, 2014. – 180 p.
9. Trynchuk O. B Features of the motivational and value structure of the personality. Mechnikov herald. Psychology. 2015 T. 20. Vol. 20. 2 (36). P. 2 C. 201 – 207.
10. Titova I.P. On study and classification of professions for the purpose of professional orientation // School and choice of profession. M., 1970. – 198 p.

МОТИВАЦИОННО-ЦЕННОСТНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Гречаник Наталия Игоревна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики и психологии начального образования, докторант
Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженко

В статье проанализированы роль и место мотивационно-ценностной сферы личности в умении проявлять культурологическую компетентность будущим учителем начальной школы в образовательной среде. Раскрыта сущность понятий: «культурологическая направленность», «мотивационно-ценностный критерий культурологической компетентности будущих учителей начальной школы». Проведен анализ понятий «мотивы», «ценности», «потребности», «направленность» и сформулировано авторское определение культурологической направленности будущих учителей начальной школы, «мотивационно-ценностного критерия культурологической компетентности будущих учителей начальной школы. Предложены показатели проявления уровня образованности этого критерия как системообразующего элемента культурологической компетентности будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: мотивы, ценности, критерии, мотивационно-ценностный критерий, культурологическая направленность, культурологическая компетентность, будущий учитель начальной школы.

Отримано редакцією 20.01.2020 р.

УДК 378.011.3-051:373.3

DOI: 10.31376/2410-0897-2020-1-42-121-129

МОДЕЛЮВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Пінчук Ірина Олександрівна

кандидат педагогічних наук, докторант

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: pinchukiryna6@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1376-3977

У статті описано процес моделювання системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що складається з методологічно-цільового, суб'єкт-суб'єктного, когнітивного, організаційно-методичного та діагностико-рефлексивного блоків. У методологічно-цільовому блоці передбачено вивчення соціального замовлення, мету, завдання професійної підготовки, методологічні підходи та принципи, на яких ґрунтується методична система формування досліджуваної якості. До суб'єкт-суб'єктного блоку віднесено майбутніх учителів початкової школи та науково-педагогічних працівників ЗВО. У когнітивному блоці розглянуто зміст професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, до якого віднесено теоретичний та практичний модулі. У рамках організаційно-методичного блоку визначено методи, засоби, технології та форми роботи, що використовувалися в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності. У діагностико-рефлексивному блоці описано критерії, засоби, рівні сформованості зазначеної якості.

Ключові слова: моделювання освітнього процесу, модель методичної системи формування іншомовної комунікативної компетентності, професійна підготовка, майбутні вчителі початкової школи.

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси української освіти вимагають від вищої школи підготовки фахівців нового покоління, спроможних до самореалізації в умовах ХХІ століття. Особливо це стосується майбутніх учителів початкової школи, які починають працювати в рамках Нової української школи і мають бути готовими до застосування міжпредметної інтеграції, що передбачає сформованість іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів до навчання учнів у полікультурному й інформаційному просторі.

Відповідно до нової мовної політики в Україні, згідно з якою до 2021 року учні загальноосвітніх шкіл повинні оволодіти принаймні двома іноземними мовами, професійна